

بسم الله الرحمن الرحيم
وزارت جهاد كشاورزی
سازمان تحقیقات و آموزش كشاورزی
مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع

طرح شناخت مناطق اکولوژیک کشور

تیپ های گیاهی منطقه تربت جام

(محدوده نقشه چهارگوش تربت جام NI-41-1)

از:

محمد علی عسکرزاده

با همکاری:

قنبر علی شاد

هماهنگ کننده ملی:

مسعود شکویی

عسکرزاده، محمدعلی

طرح شناخت مناطق اکولوژیک کشور: تیپ های گیاهی منطقه تربت جام (محدوده نقشه چهارگوش تربت جام 1-NI-41) از محمدعلی عسکرزاده؛ با همکاری قنبر علی شاد؛ هماهنگ کننده ملی مسعود شکویی. تهران: مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع، ۱۳۸۴.

ز. ۱۰۱ص: نقشه، جدول، نمودار. - (مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع: ۲۹۲)

ISBN 964-473-228-6: ۲۳۵۰۰ ریال همراه نقشه رقمی ۱۸۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

ص.ع. به انگلیسی:

Mohamad Ali Asgarzadeh. Ecological regions of Iran vegetation types of Torbat Jam area.

کتابنامه: ص. ۹۶-۹۷.

۱. پوشش گیاهی - ایران - تربت جام. الف. شاد، قنبر علی.

ب. شکویی، مسعود. ج. عنوان. د. عنوان: تیپ های گیاهی تربت جام.... ه. سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی. و. مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع.

۶۳۵/۹۶۴۰۹۵۵۸۲۶۲

SB ۴۳۲/۶۵۴

۳۷۸۴۲-۸۴م

کتابخانه ملی ایران

کمیته انتشارات

مهدی فرحپور
پرویز باباخانلو
فاطمه سفیدکن
شاهرخ کریمی

محمد حسن عصاره
خسرو ثاقب طالبی
مصطفی اسدی
محمود معلمی

شناسنامه

نام کتاب	طرح شناخت مناطق اکولوژیک کشور، تیپ های گیاهی منطقه تربت جام
تألیف	محمد علی عسکرزاده
ویراستار علمی	مسعود شکویی
ناظر چاپ	شاهرخ کریمی
از انتشارات	مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع
سال انتشار	۱۳۸۴
نویت چاپ	اول
شمارگان	۱۰۰۰
چاپخانه	معاصر
قیمت	۱۸۰۰۰ ریال، ۲۳۵۰۰ ریال (به همراه نقشه ۱:۲۵۰۰۰۰)
شابک	۹۶۴-۴۷۳-۲۲۸-۶

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	چکیده
۱۲	۱-اهداف
۱۴	۲-روش بررسی
۱۴	۲-۱-مرحله مقدماتی
۱۴	۲-۲-مرحله مطالعات صحرایی
۱۵	۲-۳-مرحله نهایی یا مرحله تلفیق اطلاعات
۱۶	۳-تشریح نشانه‌های روی نقشه
۱۹	۴-خصوصیات منطقه مورد مطالعه تربت جام
۱۹	۴-۱-موقعیت و وسعت
۲۲	۴-۲-آب و هوا
۲۷	۴-۳-هیدرولوژی
۳۱	۴-۴-زمین شناسی
۳۳	۴-۵-منابع اراضی و خاک
۴۹	۴-۶-کشاورزی و دیگر کاربری های اراضی
۵۰	۵-تشریح تیپ‌های گیاهی
۵۸	۵-۱-تیپ های گیاهی گروه <i>Artemisia</i>
۵۸	۵-۱-۱-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi</i>
۵۹	۵-۱-۲-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi-Acantholimon sp.-Astragalus spp.</i>

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۶۰	۳-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi-Acanthophyllum sp.</i>
۶۱	۴-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi-Amygdalus lycioides</i>
۶۲	۵-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Astragalus sp.</i>
۶۴	۶-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Astragalus spp. -Acantholimon sp.</i>
۶۵	۷-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Astragalus spp. -Centaurea sp.</i>
۶۶	۸-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Astragalus spp. -Convolvulus sp.</i>
۶۷	۹-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Astragalus spp. -Perovskia sp.</i>
۶۸	۱۰-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi - Cousinia sp.</i>
۶۹	۱۱-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Convolvulus sp. -Ammothamnus sp.</i>
۷۰	۱۲-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artimisia sieberi-Convolvulus sp.-Poa bulbosa</i>
۷۱	۱۳-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Convolvulus sp. -Salsola sp.</i>
۷۲	۱۴-۱-۵-تیپ گیاهی
	<i>Artemisia sp.-Festuca ovina-Agropyron trichophorum</i>
۷۳	۱۵-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Pistacia vera</i>
۷۴	۱۶-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Pistacia sp.-Poa bulbosa</i>
۷۵	۱۷-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi-Poa bulbosa</i>
۷۶	۱۸-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi -Poa bulbosa -Acantholimon sp.</i>
۷۸	۱۹-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sp.-Poa bulbosa-Astragalus sp.</i>
۷۹	۲۰-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sieberi-Poa bulbosa-Salsola sp.</i>
۸۰	۲۱-۱-۵-تیپ گیاهی <i>Artemisia sp.- Poa bulbosa-Stachys trynervis</i>
۸۱	۲۲-۱-۵-تیپ گیاهی
	<i>Artemisia sp.-Poa bulbosa-Zygophyllum atriplicoides</i>

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸۲	۲۳-۱-۵-تپ گیاهی. <i>Artemisia sp.</i> - <i>Proveskia sp.</i> - <i>Acantholimon sp.</i>
۸۲	۲۴-۱-۵-تپ گیاهی. <i>Artemisia sieberi</i> - <i>Salsola spp.</i>
۸۴	۲-۵-تپ های گیاهی گروه <i>Astragalus</i>
۸۴	۱-۲-۵-تپ گیاهی. <i>Astragalus sp.</i> - <i>Acantholimon sp.</i> - <i>Cousinia sp.</i>
۸۵	۲-۲-۵-تپ گیاهی
	<i>Astragalus sp.</i> - <i>Acantholimon sp.</i> - <i>Juniperus polycarpus</i>
۸۶	۳-۵-تپ های گیاهی گروه <i>Festuca</i>
۸۶	۱-۳-۵-تپ گیاهی. <i>Festuca ovina</i> - <i>Cousinia sp.</i>
۸۷	۲-۳-۵-تپ گیاهی. <i>Festuca ovina</i> - <i>Cousinia sp.</i> - <i>Artemisia sp.</i>
۸۸	۴-۵-تپ های گیاهی گروه <i>Tamarix</i>
۸۹	۱-۴-۵-تپ گیاهی. <i>Tamarix sp.</i>
۸۹	۲-۴-۵-تپ گیاهی. <i>Tamarix sp.</i> - <i>Phragmites sp.</i>
۹۰	۵-۵-تپ های گیاهی گروه منفرد
۹۰	۱-۵-۵-تپ گیاهی منفرد. <i>Phlomis sp.</i> - <i>Serratula sp.</i> - <i>Acantholimon sp.</i>
۹۱	۲-۵-۵-تپ گیاهی منفرد. <i>Iris sp.</i> - <i>Cousinia sp.</i>
۹۲	۳-۵-۵-تپ گیاهی. <i>Juniperus sp.</i> - <i>Cousinia sp.</i> - <i>Astragalus sp.</i>
۹۳	۴-۵-۵-تپ گیاهی منفرد. <i>Pistacia sp.</i> - <i>Artemisia sp.</i> - <i>Poa bulbosa</i>
۹۴	۵-۵-۵-تپ گیاهی <i>Poa bulbosa</i>
۹۵	۶-۵-۵-تپ گیاهی. <i>Proveskia sp.</i> - <i>Astragalus sp.</i> - <i>Cousinia sp.</i>
۹۶	۷-۵-۵-تپ گیاهی. <i>Serratula latifolia</i> - <i>Astragalus sp.</i> - <i>Artemisia sp.</i>
۹۸	فهرست منابع
۱۰۰	خلاصه انگلیسی
۱۰۲	پیوست شماره ۱: فهرست انتشارات طرح ملی شناخت مناطق اکولوژیک کشور

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱- خلاصه مشخصات تیپ‌های گیاهی منطقه مورد مطالعه تربت جام	۶
جدول شماره ۲- نشانه‌های مورد استفاده برای معرفی تیپ‌های گیاهی منطقه تربت جام	۱۷
جدول شماره ۳- محدوده مکانی اقلیم های موجود در منطقه مورد مطالعه تربت جام	۲۷
جدول شماره ۴- مشخصات واحدهای مطالعاتی و منابع آب آنها	۳۰
جدول شماره ۵- مشخصات خاکها و منابع اراضی منطقه مورد مطالعه تربت جام	۳۴
جدول شماره ۶- تیپ های اراضی و تشکیلات زمین شناسی مربوط به تیپ های مختلف پوشش گیاهی در منطقه مورد مطالعه تربت جام	۴۴
جدول شماره ۷- کاربری های اصلی اراضی در منطقه مورد مطالعه تربت جام	۴۹
جدول شماره ۸- تیپ‌های گیاهی منطقه مورد مطالعه تربت جام و گروه بندی آنها	۵۱

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار شماره ۱- توزیع کاربری های اصلی اراضی در منطقه مورد مطالعه تربت جام	۵
نمودار شماره ۲- فراوانی تیپ های گیاهی در منطقه مورد مطالعه تربت جام	۵۴
نمودار شماره ۳- فراوانی گروههای گیاهی در منطقه مورد مطالعه تربت جام	۵۵
نمودار شماره ۴- دامنه گسترش ارتفاعی تپه‌های گیاهی در منطقه مورد مطالعه تربت جام	۵۶

فهرست نقشه‌ها

صفحه	عنوان
۲۰	نقشه نمایشی شماره ۱- موقعیت قلمرو مطالعاتی تربت جام در سطح کشور
۲۱	نقشه نمایشی شماره ۲- وضعیت جغرافیائی منطقه مورد مطالعه تربت جام
۲۳	نقشه نمایشی شماره ۳- خطوط میانگین هم‌باران سالانه منطقه مورد مطالعه تربت جام
۲۴	نقشه نمایشی شماره ۴- خطوط میانگین هم‌دما سالانه منطقه مورد مطالعه تربت جام
۲۵	نقشه نمایشی شماره ۵- خطوط میانگین هم‌تبخیر سالانه منطقه مورد مطالعه تربت جام
۲۶	نقشه نمایشی شماره ۶- پهنه بندی اقلیمی (روش دومارتن) منطقه مورد مطالعه تربت جام
۵۷	نقشه نمایشی شماره ۷- عرصه‌های گسترش و موقعیت تیپ‌های گیاهی منطقه مورد مطالعه تربت جام
	نقشه ضمیمه کتاب: تیپ‌های گیاهی منطقه تربت جام در مقیاس ۱:۲۵۰۰۰۰

سپاسگزاری

بر طبق کلام زیبای «من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق» برخود وظیفه می دانم از همکارانم آقای مهندس قنبر علی شاد و آقای عبداللهی که در تمامی عملیات مطالعات صحرایی مشارکت داشته و زحمات زیادی را متحمل شده اند، قدردانی نمایم.

از آقای حسین پژمان به خاطر زحمات بیدریغ شان در تهیه نقشه پوشش و سایر نقشه های مورد نیاز (و در راستای خدمات کارتوگرافی طرح) صمیمانه تشکر و قدردانی می نمایم.

از کلیه مسئولین مربوطه که به انحاء مختلف در طی مراحل اجرای طرح تمهیدات لازم را فراهم نموده اند از جمله آقای دکتر طباطبایی، آقای دکتر توکلی، آقای دکتر صفرزاده، آقای حسین زاده، آقای خاکپور و سایر عزیزان در مجموعه مرکز که به نحوی باعث تسهیل امور اجرایی طرحها می گردند، کمال تشکر و سپاس را دارم.

از هماهنگ کننده طرح آقای مهندس مسعود شکوئی که ضمن هماهنگی قبلی در مراحل پایانی تهیه گزارش نهایی مساعدت خواهند نمود، تشکر می نمایم.

از آقای مهدی معارفوند و خانم اقدس مقیمی دانشجویان کارآموزی که بترتیب در تنظیم گزارش و تایپ کامپیوتری آن نهایت مساعدت و همکاری را داشته اند، تشکر و قدردانی می نمایم.

از خانم کارگران و آقای شیردل که در راستای پیگیری امور پشتیبانی و امور کامپیوتری و اداری طرحها زحمات زیادی را بدوش می کشند، قدردانی و سپاسگذاری می نمایم.

از جناب آقای دکتر محمد حسن عصاره ریاست محترم مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع و جناب آقای دکتر مهدی فرح پور معاونت محترم پژوهشی مؤسسه که همیشه مشوق و راهنمای مجریان این طرح ملی و گسترده که در پهنه وسیعی از ایران زمین اجرا می شود بوده اند، سپاسگزاری می نمایم. جناب آقای مهندس محمد فیاض سرپرست محترم بخش تحقیقات مرتع مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع در تدارک و پشتیبانی و انجام امور این طرح ما را یاری داده اند. آقای شاهرخ کریمی دبیر کمیته انتشارات مؤسسه امور چاپ و انتشار کتاب را پی گیری نمودند که موجب امتنان است.

آقای مهندس سید حسن کابلی، تولید نقشه‌های نهایی در محیط سامانه های اطلاعات
جغرافیایی را بر عهده داشته اند. خانم ها مهندس هاجر نعمتی و نسیم فرشیدوند زحمت
بازخوانی و بازبینی کتاب و حروفچینی و صفحه آرایی را عهده‌دار بودند.
زحمات تمامی این عزیزان، شایسته تقدیر و سپاس می‌باشد.

محمدعلی عسکرزاده

مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان خراسان رضوی

www.ketab.ir

مقدمه:

حفظ و احیاء منابع طبیعی تجدید شونده در گروه شناخت عمیق عوامل مهم و موثر اکوسیستم و روابط میان آنها می باشد. در اکوسیستمهای طبیعی به طور معمول جوامع گیاهی تحت تاثیر عوامل کليماتیک، اداپتیکی و ژئومورفولوژیکی شکل گرفته اند و به بیانی دیگر پوشش گیاهی از نظر نوع و ساختار، برآیند عوامل موثر اکولوژیکی هر منطقه محسوب می شود.

در هر حال بررسی جوامع گیاهی در حالت اخیر هنوز به عنوان بخش اصلی مطالعات اکولوژیکی مطرح بوده و در واقع از طریق آن نه تنها می توان تا حدودی به نحوه اثر عوامل غیر زنده پی برد، بلکه با شناخت کمی و کیفی از چگونگی استقرار پوشش گیاهی این امکان ایجاد می شود تا بر اساس پراکنش رویشهای مختلف، محدوده اثر عوامل اکولوژیکی مشابه تفکیک و مجزا شود.

گروه بندی مناطق با خصوصیات اکولوژیکی یکسان نه تنها موجبات تعمیم نتایج طرحهای تحقیقاتی را در سطوح گسترده فراهم می نماید، بلکه شرایط لازم را برای اعمال مدیریت مشابه مورد نظر بخشهای تحقیقاتی و اجرایی منابع طبیعی متناسب با شرایط محیطی فراهم می سازد.

در این جهت موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع به منظور تعیین ایستگاهها و پایگاههای تحقیقاتی از سال ۱۳۶۸ اقدام به تهیه و اجرای طرح شناخت مناطق اکولوژیک به صورت طرحی ملی در سطح کشور نموده است. در این طرح، پوشش گیاهی در سطح کلان و براساس نمود ظاهری و ترکیب گونه ای مورد مطالعه قرار گرفته، تیپهای گیاهی تفکیک و شرایط اکولوژیکی حاکم بر هر تیپ گیاهی تعیین می گردد.

پژوهش حاضر، بخشی از پژوهشهای انجام شده در اراضی اطراف تربت جام، قسمتی از اراضی جنوب شرقی مشهد و قسمتی از اراضی شمال غربی تایباد است که امید می رود با ادامه این بررسی هر چه زودتر بتوان نقشه تیپ های گیاهی استان را تدوین و منتشر نمود.

با عنایت به وضعیت توپوگرافی و پستی و بلندیهای موجود در استان و متاثر بودن آن از شرایط آب و هوایی مختلف برون مرزی، تنوع شرایط اقلیمی، خاک و پوشش گیاهی موجب گردیده و بر رستنی ها و محدوده انتشار آنها تاثیر گذاشته است و دامنه وسیعی از تیپ ها و گونه های گیاهی در عرصه منابع طبیعی استان مشاهده می گردد. در راستای بهره برداری بهینه از پتانسیل های منابع طبیعی استان در جهت حفظ و تقویت روند احیا و جلوگیری از روند تخریب گونه ها، انجام مطالعات و تحقیقات کاربردی بسیار ضروری به نظر می رسد. در این رابطه نخستین گام، مطالعه شناسایی پوشش گیاهی منطقه است.

اجرای طرح ملی شناخت مناطق اکولوژیک در کشور بر اساس شناخت دقیق گونه ها و تیپ بندی آنها می تواند بعنوان اطلاعات پایه و اساسی در تعیین نوع فعالیت های تحقیقاتی و نحوه اجرای بسیاری از پروژه ها با اهداف حفاظت، بهره برداری، احیا و بازسازی منابع طبیعی تجدید شونده مورد بهره برداری قرار گیرد.

امید است با شناخت دقیق پتانسیل ها و توانمندیهای موجود در عرصه های منابع طبیعی و حفظ و حراست از این ذخایر ارزشمند ژنتیکی و بهره برداری مطلوب و منطبق با توان و ظرفیت فیزیولوژیکی مراتع و جنگلها شاهد بهره برداری مستمر و اقتصادی از آنها باشیم، انشاءالله.